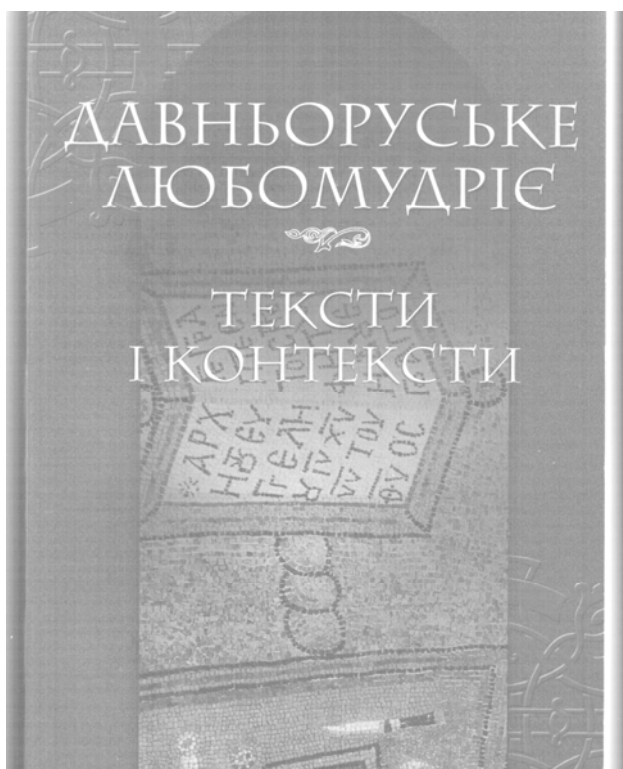

Стовбун Р.І., кандидат історичних наук, м. Полтава
ПОГЛЯД ІЗ ВИСОТ*

Ця книга об'ємом майже 400 сторінок належить перу 23 авторів і має високе наукове достоїнство. В ній зібрано обширний, різноманітний і багатовекторний матеріал, що розкриває одну з найцікавіших і ще недостатньо висвітлених сторінок нашої історії: розвиток філософської думки в Київській Русі у період середньовіччя (VII-XIV ст.)

Слово філософія грецького походження і означає „любов до мудрості”. Наші далекі предки, киеворусичі, вживали свій, аналогічний грецькому, термін „любомудріє”. Саме це визначення вжито у заголовку збірника.

Розвиток філософської думки – це важливе явище суспільного життя, це тривалий історичний процес, який потребує вивчення його змісту в динаміці. Адже мудрість у людському суспільстві з'являється поступово, в міру накопичення знань, – природничих, математичних, естетичних та ін. Не випадково автори статей дотримуються хронологічної послідовності. Розкриття теми вони починають із найдавніших часів, коли започатковувалося вивчення людиною оточуючого світу, а основною формою суспільної свідомості наших пращурів було язичництво.

Використавши маловідомі джерела – „Велесо-

ву книгу”, календарі VII-IX ст. та інші, автори знайомлять читача з поширенням у слов'янському середовищі природничих і астрономічних знань, із багатством народних свят, пов'язаних із циклами природи і господарською діяльністю людей, з рідинно-побутовими святами тощо (4, с. 35-38). На основі викладеного робиться ключовий для подальшого розуміння матеріалу висновок: язичництво сформувало у слов'ян космічне сприйняття світу, але космічне любомудріє не було ще філософією в європейському розумінні. Чому?

Відповідаючи на поставлене питання, дослідники вставляють давньоруське любомудріє в широкі рамки європейської цивілізації. Вони показують його взаємозв'язок з іудейською, грецькою (античною), візантійською філософією, які на той час відбивали рівень світової філософської думки і відстоювали позиції софійної мудрості (4, с. 100, 110, 112). У цьому зв'язку поняття „софійна мудрість” стало предметом підвищеної уваги. Розкриваючи його, науковці наголошують, що софійна мудрість, на відміну від наукових знань, накопичених у різних галузях, дає змогу людям одержати універсальні знання про всесвіт і закони життя на землі, побачити світобудову як єдине ціле. Софійна мудрість – це людський розум, це знання, що приводять людину до розуміння вищої сутності всього суцього – до Бога.

Далі наголошується, що поняття софійної мудрості в Київську Русь прийшло з Візантії (X ст.). Це була найбільш освічена у ті часи держава, що зуміла поєднати античне еллінське любомудріє (софійну мудрість Заходу з центром в Афінах) та іудейську софійну мудрість Східного Середземномор'я з центром в Єрусалимі (4, с. 87).

У біблійній книзі Нового Завіту передбачалося пришестя на землю сина Бога. Бог мислився як втілення найвищих людських чеснот: любові, істини, добра, справедливості й був ідеалом, до якого повинна була шляхом самовдосконалення прагнути кожна людина. Прийняття нашими предками віри в Бога Ісуса Христа стало таким чином переворотом, що оновив і оживотворив Київську Русь. “Вітер лише роздуває полум'я, а Бог – запалює душу”, – так фігурально назвав цей час один із середньовічних учених-богословів.

* Відгук на збірник „Давньоруське любомудріє. Тексти і контексти”, який вийшов друком у Києві 2006 року у видавництві Видавничого дому „Кієво-Могилянська академія”.

Тому цілком природно, що основна частина вищеназваної книги присвячена саме процесу християнізації східних слов'ян. Багатогранність охоплених подій і явищ, що їх висвітлюють автори, вражаюча. Це справжня енциклопедія тогочасного народного життя.

Досить повно аналізується, передусім, тогочасна література, що була основним джерелом знань про християнство. Належним чином використані перекладні твори болгарських, грецьких, візантійських авторів, у яких розповідалося про походження світу, людини, її ролі й сенсу життя. Наводиться, зокрема, приклад „Шестиднева” Іоанна, екзарха Болгарського, який був популярний протягом довгого часу (з IX по XVII ст.). Характеризується також філософські твори вітчизняних державних і церковних діячів, філософів: „Слово про Закон і Благодать” митрополита Іларіона (XI ст.), проповіді митрополита Кирила Туровського (XII ст.), першого києворуського філософа-інтелектуала Климента Смолятича, філософа Данила Заточеника, який зумів здобути знання шляхом самоосвіти, та ін.

Ще одна новація – зміна культурного ландшафту: будівництво величних церков Софії-Премудрості в XI ст. в Києві, Новгороді та Полоцьку. Виникнення монастирів – головних проповідників православного духовного і культурного життя в ті часи. Зокрема, подається історія Києво-Печерської лаври та ін.

Показані також зміни у способі життя народних мас, небувалий розвиток подорожування, ходіння на прощу до святих місць – у Київ, Єрусалим, поява людей аскетів, які присвячували себе служінню Богу. Не обійдена увагою й роль жінок в утвердженні норм християнської моралі, православна християнська символіка, християнський монументалізм в архітектурі, живопису. Привертає увагу порівняльна характеристика ставлення до війни у працях мислителів латинського Заходу, Візантійського Сходу і давньоруських Книжників та багато іншого.

Композиційну завершеність колективній монографії надає матеріал про цивілізаційну природу України та глобальні протиріччя сучасного світу (4, с. 357-372). Знайомлячись із ним, читач усвідомлює, що прийняття християнства Київською Руссю – це не просто віддалена в історичному часі подія, а те, що відбувається з нами сьогодні. Сучасна світова глобалізація загрожує багатьом народам, у тому числі й українському, втратою своєї ідентичності, своїх звичаїв і культури. Щоб врятувати самобутність України, наша молода незалежна держава створює можли-

вості для глибокого вивчення коренів своєї національної культури, а також цивілізаційної, сформованої на основі православних цінностей, що прийшли у Київську Русь із Візантії. Повернення українського народу, в тому числі молоді, до християнських традицій – одна з головних ознак сучасного життя.

І декілька підсумовуючих думок.

– *Найперше, про філософію.* Це особлива наука, яка вчить людину найголовнішому: правильно мислити. Правильне, культурне мислення передбачає вивчення всієї попередньої духовної культури людства й трансформацію цього суспільного надбання в своє особисте інтелектуальне багатство. Філософія виникла з потреби людини зрозуміти будову світу. За вдалим порівнянням американського ученого Айзека Азімова, філософія – це ніби погляд на весь світ із висоти. Окремі науки вивчають світ по частинах, а філософія, часто випереджаючи їх, створює теорії, які пізніше підтверджуються ученими (1, с.9, 10).

Знайомство сучасної молоді з основами філософії – це надійний шлях для самоутвердження в будь-якому колективі.

– *Далі про релігію.*

Видатний німецький філософ-ідеаліст Г. Гегель (1770-1831) вважав релігію найвищим виявом людського духу (3, с. 97). Збірник „Давньоруське любомудріє” переконує у правдивості таких думок. Історичний досвід України у складі СРСР показав, що релігію можна заборонити, але неможливо знищити. Прийняття християнства Київською Руссю в X ст. ввело її в поле світової цивілізації. Релігія – це феномен, вічний супутник людської спільноти. Актуальність обраної авторами теми дослідження не має обмежень у часі.

Сучасний дослідник світових релігій американський учений А. Безант діходить висновку, що великий союз релігійних Учителів світу зуміє здійснити споконвічну мрію людства, і Дух Любові, з якого починалася кожна релігія, буде осявати зрілий вік Людства (2, с. 92).

– *Читач і книга.*

Запропонована читачеві книга написана науковцями. Вона насичена спеціальною філософською термінологією й вимагає підготовленого читача, а часто й звертання до словників. „Давньоруське любомудріє” і юнакові, і старому стільки дає, скільки хто може взяти (за Гомером).

– *На сам кінець.*

Більшість авторів збірника „Давньоруське любомудріє. Тексти і контексти” – це учні знаного вченого, історика філософії, професора, доктора

філософських наук В.С. Горського. Своєю багаторічною працею він зумів об'єднати однодумців і створити школу дослідників філософських ідей у культурі Київської Русі. Ювілею свого шанованого Вчителя вдячні учні присвячують рецензовану книгу. Мимоволі згадуються слова

середньовічного любомудра, який сказав: „Бог дав людині два коліна: одне, щоб прихилити перед Богом, а друге, щоб прихилити перед Учителем”. Подарунок вдячних учнів-науковців своєму Вчителю – це красивий моральний жест, який заслуговує на повагу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Азимов А. Вид с высоты. – М., 1965.
2. Безант А. Братство религий. – Рига, 1992.
3. Гегель Г. Краткий философский словарь. – М.,

- 1954.
4. Давньоруське любомудріє. Тексти і контексти. – К., 2006.

ПОДІЇ

ПРЕЗЕНТАЦІЯ НОВОЇ КНИГИ

22 грудня 2006 р. у приміщенні залу засідань ректорату Полтавської державної аграрної академії відбулася презентація збірки наукових праць “Давньоруське любомудріє: Тексти і контексти”, виданої до 75-річчя видатного українського філософа Вілена Сергійовича Горського. Ініціаторами проекту такого видання виступили молодший науковий співробітник Інституту філософії НАН України ім. Г.С. Сковороди, кандидат філософських наук Олена Ярославівна Вдовина та науковий співробітник Інституту філософії НАН України ім. Г.С. Сковороди, кандидат філософських наук Юрій Юрійович Завгородній. Якраз вони спеціально приїхали з м. Києва, щоб представити перед полтавським науковим загалом книгу, що незадовго до того вийшла друком у Видавничому домі “Києво-Могилянська академія” за сприяння Міжнародного благодійного фонду відродження Києво-Могилянської академії.

Статті 23 авторів з України, Росії та Білорусії, вміщені до цього збірника, з-поміж яких, до речі, є й праці полтавських науковців, зосереджені довкола любомудрія – яскравого феномена давньоруської культури, що завдяки зусиллям професора Горського став об'єктом наукового дослідження.

Вілен Сергійович Горський – це ціла епоха у вітчизняній філософській науці. Понад 30 років він працював в Інституті філософії ім. Г.С. Сковороди, організував численні наукові конференції, провів багато фундаментальних досліджень у галузі методології історико-філософського пізнання та історико-філософського тлумачення тексту, вперше ввів у науковий обіг поняття “філософська культура”, написав понад 10 книг і 300 статей.

На початку 90-х років, коли після майже столітнього забуття знову відродилася Києво-Могилянська академія, В.С. Горський став засновником, організатором і першим керівником кафедри філософії та релігієзнавства у відновленому закладі.

Його наукова ерудиція унікальна, авторитет колосальний, його лекції слухали студенти університетів Любліна, Женеви і Нью-Йорка, довкола нього завжди гуртувалися учні та послідовники, а з часом організувалася ціла наукова школа – школа Горського.

Проте, не зважаючи на всі ці здобутки, він завжди був і залишається взірцем скромності, вимогливості до себе й інших, наукової доброчесності, відданості улюбленій справі.

На презентації в аграрній академії були присутні провідні філософи, історики та фахівці у галузі інших дисциплін. У виступах, зауваженнях і репліках взяли участь відомі полтавські філософи й історики: доктор філософських наук, професор Геннадій Євгенович Аляєв, доктор філософських наук, професор Станіслав Михайлович Варв'янський, кандидат історичних наук, заслужений працівник науки і культури України Віра Никанорівна Жук, кандидат філософських наук, доцент В'ячеслав Михайлович Мешков та інші, котрі підтримали представлений проект, відзначивши високий рівень уміщених у збірнику статей та репрезентативну підбірку авторів, а ініціатори видання Олена Вдовина і Юрій Завгородній закликали полтавських науковців взяти активну участь у підготовці наступного аналогічного збірника, а також подякували кафедрі філософії, соціології та психології Полтавської державної аграрної академії за добре організовану презентацію.

*Киричок О.Б., кандидат філософських наук,
Полтавська державна аграрна академія*